SET-4

Series BVM/C

कोड नं.
Code No. **22**

रोल नं.
Roll No. | | | | | | | |

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।
Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **16** हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में **18** प्रश्न हैं ।
- **कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।**
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains **16** printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains **18** questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

SANSKRIT (Core)

समय : होरात्रयम् — *पूर्णाङ्काः : 100*

निर्धारित समय : 3 घण्टे — *अधिकतम अंक : 100*

Time allowed : 3 hours — *Maximum Marks : 100*

निर्देशाः :

सङ्केताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि, संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।

जहाँ स्पष्ट संकेत नहीं हैं, वहाँ उत्तर संस्कृत में ही दीजिए ।

Answer the questions in Sanskrit only unless stated otherwise.

*अस्मिन् प्रश्नपत्रे **चत्वारः** खण्डाः सन्ति ।*

*इस प्रश्न-पत्र में **चार** खण्ड हैं ।*

*There are **four** sections in this question paper.*

खण्डः क	अपठितांश – अवबोधनम् (अपठितांश – अवबोधन)	10 अङ्काः
SECTION A	(Unseen Reading Comprehension)	
खण्डः ख	संस्कृतेन रचनात्मककार्यम् (संस्कृत रचनात्मक कार्य)	15 अङ्काः
SECTION B	(Sanskrit Writing Skills)	
खण्डः ग	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)	30 अङ्काः
SECTION C	(Applied Grammar)	
खण्डः घ	भाग I – पठितांश – अवबोधनम् (पठितांश – अवबोधन)	35 अङ्काः
SECTION D	PART I – Reading Comprehension	
	भाग II – सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय)	10 अङ्काः
	PART II – General Introduction to Sanskrit Literature	

खण्डः क (SECTION A)

अपठितांश – अवबोधनम्

अपठितांश – अवबोधन

Unseen Reading Comprehension

10 अङ्काः

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit.

अस्माकं जीवने पदे-पदे प्रत्येकं कार्येषु विज्ञानं व्याप्तमस्ति । विज्ञानस्य चमत्कारान् दृष्ट्वा वयम् आश्चर्यं कुर्मः । अद्य सर्वेषु क्षेत्रेषु एव विज्ञानस्य लाभाः दृश्यन्ते । अद्य वयं रेलयानेन देशदेशान्तरेषु परिभ्रमामः । पोतेन अनायासं नदीं समुद्रांश्च तरामः । विमानेन आकाशे स्वच्छन्दं विहरामः । अद्य तु 'राकेट' इति यन्त्रेण तु चन्द्रमसि अपि भ्रमणाय प्रयत्नं कुर्मः । 'मोटर-बस-कार-स्कूटर' इत्यादिभिः यानैः तु वयं प्रतिदिनं प्रतिक्षणं च गमनागमनं कुर्मः । अद्य अस्माकं जीवने विद्युतः उपयोगः तु सर्वत्र दृश्यते । रात्रीणां अन्धकारे विद्युद्दीपकं प्रज्ज्वाल्य सर्वत्र प्रकाशं कुर्मः । विद्युतः प्रभावेण व्यजनानि चलन्ति, रोमाञ्चकारिणि दारुणेऽपि शिशिरे शैत्यभयं न भवति । उद्योगक्षेत्रेषु विद्युतः शक्त्या मुद्रणयन्त्राणि, अनेकानि लौहमयानि यन्त्रोपकरणानि चलन्ति; तैश्चः नवीनानि वस्तूनि निर्मीयन्ते । सत्यमेव अधुना वैज्ञानिकाताम् आविष्काराः चमत्कारपूर्णाः एव ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
एक शब्द में उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer in one word. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4 = 2$

(i) अस्माकं जीवने पदे-पदे किं व्याप्तमस्ति ?

(ii) विज्ञानस्य कान् दृष्ट्वा वयम् आश्चर्यं कुर्मः ?

(iii) वयं केन देशदेशान्तरेषु परिभ्रमामः ?

(iv) केन आकाशे स्वच्छन्दं विहरामः ?

(v) अद्य अस्माकं जीवने कस्य उपयोगः सर्वत्र दृश्यते ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल दो प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only two questions) $2 \times 2 = 4$

(i) विद्युतः प्रभावेण किं किं भवति ?

(ii) वयम् पोतेन कान् तरामः ?

(iii) उद्योगक्षेत्रेषु विद्युतः शक्त्या किम् भवति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4=2$

(i) "अवलोक्य" इति पदस्य स्थाने किं समानार्थकं पदं प्रयुक्तम् ?
(ii) "आविष्कारा:" इति पदस्य किं विशेषणपदं प्रयुक्तम् ?
(iii) "प्राचीनानि" इति पदस्य किं विपरीतपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
(iv) "परिभ्रमाम:" इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदं प्रयुक्तम् ?
(v) 'तैश्च नवीनानि वस्तूनि निर्मीयन्ते' अत्र वाक्ये 'तै:' इति सर्वनामपदं केभ्य: प्रयुक्तम् ?

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते समुचितं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।
इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।
Write a suitable title for this passage in Sanskrit. 2

खण्डः ख (SECTION B)
संस्कृतेन रचनात्मककार्यम्
संस्कृत रचनात्मक कार्य
Sanskrit Writing Skills

15 अङ्का:

2. छात्रवृत्ति - प्राप्त्यर्थं प्राचार्यं प्रति लिखिते आवेदनपत्रे मञ्जूषाप्रदत्तशब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पत्रं पुन: लिखत ।
छात्रवृत्ति प्राप्त करने के लिए प्राचार्य को लिखे गए आवेदन पत्र में रिक्त स्थानों की मञ्जूषा में दिए गए शब्दों से पूर्ति कर पत्र को पुन: लिखिए ।
Fill in the blanks in the application letter written to the Principal for awarding scholarship, with the help of the words given in the box and rewrite it. $\frac{1}{2} \times 10=5$

(i) _______

श्रीमन्त: प्राचार्यमहोदया:,
राजकीयसर्वोदयविद्यालय:
दिल्ली

(ii) _______,

सविनयं निवेदनमस्ति यत् (iii) _______ अत्र भवतां विद्यालयस्य द्वादशकक्षाया: छात्र: अस्मि । मम पिता दिव्याङ्ग: अस्ति, येन कारणेन असौ कार्यकरणे सर्वथा (iv) _______ । मम माता अन्येषां गृहाणि (v) _______ पात्रसम्मार्जनं करोति । इत्थं काठिन्येन च प्रतिमासं द्विसहस्रं रुप्यकाणि प्राप्नोति । अत: मम विनम्रा (vi) _______ अस्ति यत् भवन्त: (vii) _______ कामपि छात्रवृत्तिं प्रदाय मम सहायतां (viii) _______ । येन मम अध्ययनं सुचारु प्रचलेत् ।

(ix) _______ ।

भवतां स्नेहाभिलाषी

(x) _______

कक्षा द्वादश 'ए'

दिनाङ्क: _______

मञ्जूषा

गत्वा, प्रार्थना, सेवायाम्, महोदया:, अहम्, कुर्यु:, प्रदीप:, असमर्थ:, धन्यवादा:, मह्यम् ।

3. मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया अधोलिखितायां लघुकथायां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा कथां पुनः लिखत ।

मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित लघुकथा में रिक्त स्थानों की पूर्ति कर कथा को पुनः लिखिए ।

Fill in the blanks in the following short story with the help of the words given in the box below and rewrite the same. *$\frac{1}{2} \times 10=5$*

एकस्य श्रेष्ठिनः (i) _______ पुत्राः आसन् । ते चत्वारोऽपि भ्रातरः परस्परं (ii) _______ कुर्वन्ति स्म । तेषां चतुर्णां कलहं दृष्ट्वा सः (iii) _______ दुःखी भवति स्म । एकदा सः शुष्ककाष्ठानि एकत्रीकृत्य तानि (iv) _______ बद्ध्वा पुत्राणां समक्षम् अस्थापयत् । तान् पुत्रान् अवदत् च 'एतानि काष्ठानि त्रोटयत' । पुत्रेषु एकोऽपि बद्धानि तानि काष्ठानि (v) ______ समर्थः नाभवत् । तदा सः पृथक्कृत्य काष्ठानि पुत्राणां समक्षं पुनः (vi) ______ । सर्वे पुत्राः (vii) _______ सर्वाणि काष्ठानि अत्रोटयन् । सः (viii) _______ अकथयत् – इत्थमेव यूयमपि चेत् परस्परं मिलित्वा (ix) _______ तर्हि कोऽपि युष्माकं हानिं कर्तुं समर्थः न भविष्यति । यतो हि (x) _______ शक्तिः कलौ युगे ।

मञ्जूषा

श्रेष्ठी, चत्वारः, कलहम्, त्रोटयितुं, निवत्स्यथ, अस्थापयत्, रज्ज्वा, पुत्रान्, सरलतया, संघे

4. "सूर्योदयः" **अथवा** "भारतीया संस्कृतिः" इति विषयमधिकृत्य **पञ्च**वाक्यमितम् एकम् अनुच्छेदं लिखत । (मञ्जूषा प्रदत्तपदानां सहायता अपेक्षिता चेत् गृहीतव्या अन्यथा स्वयं स्वतन्त्ररूपेण लेखितव्यम् ।)

"सूर्योदय" **अथवा** "भारतीय संस्कृतिः" विषय पर आधारित **पाँच** संस्कृत वाक्यों में एक अनुच्छेद लिखिए । (मञ्जूषा में दिए गए पदों की सहायता ले सकते हैं, अन्यथा स्वतंत्र रूप से इच्छित विषय पर वाक्य रचना कीजिए ।)

Write passage on "Suryodaya" **or** "Bhartiya Sanskriti" with **five** sentences in Sanskrit. (Take the help of the words as given in the box if you desire.) *$1 \times 5=5$*

मञ्जूषा

प्रकाशः, पूर्वस्याम्, अरुणिमा, दिशि, खगाः, वृक्षेषु, कलरवं, भक्ताः, कृषकाः, उद्यानम्, बालाः, व्यायामम्, क्षेत्रं, देवालयम्, कुर्वन्ति, भ्रमणार्थम्, सर्वे, कार्ये, अलसाः, संलग्नाः, सुप्ताः, इदानीमपि ।

अथवा

संस्कृतिः संस्कृता, अस्माकम्, आदर्शा भारतीया, वसुधैव कुटुम्बकम्, सर्वे भवन्तु सुखिनः, अहिंसा परमो धर्मः, परोपकारः, माता-पित्रोः आज्ञापालनम्, आचार्य देवो भव, अतिथि सेवा, विविध-पर्वाणि, उत्सवा, सामाजिक चिन्तनम्, नारी-सम्मानम्, भारतीयसंस्कृतेः ।

खण्डः ग (SECTION C)
अनुप्रयुक्तव्याकरणम्
अनुप्रयुक्त व्याकरण
Applied Grammar

30 अङ्काः

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिच्छेदं कुरुत । (केवलं प्रश्नषट्कम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों का सन्धि-विच्छेद कीजिए । (केवल छह प्रश्न)
Disjoin Sandhis in the underlined words of the following sentences.
(Only six questions) *1×6=6*

(i) सः गेहान्निष्क्रान्तः अस्ति ।

(ii) इनश्च दिनस्य ।

(iii) प्रासादाधिकृताः पुरुषाः ।

(iv) अशक्तैर्बलिनः रात्रौ ।

(v) चित्रेऽस्मिन् नदी दृश्यते ।

(vi) अद्य ममोपवासः अस्ति ।

(vii) मम आज्ञायाः उल्लङ्घनम् कथम् ?

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-समस्तपदानां विग्रहं कुरुत । (केवलं प्रश्नषट्कम्)
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित समस्त-पदों के विग्रह लिखिए । (केवल छः प्रश्न)
Expound the underlined words of the following sentences.
(Only six questions) *1×6=6*

(i) अहिंसया भूतात्मा ।

(ii) यथान्धकारादिव दीपदर्शनम् ।

(iii) अहोरात्रम् सेवामहे ।

(iv) मूढधियः पराजिताः भवन्ति ।

(v) नीलाकाशः छत्रवत् प्रतीयते ।

(vi) सर्वे यथास्थानम् उपविशन्ति ।

(vii) पुरातत्त्वदृष्ट्या सप्तदश शताब्दी अपि महत्त्वपूर्णा ।

7. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकान्तर्गत-प्रकृति-प्रत्ययं च योजयित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नाष्टकम्)

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक के अन्तर्गत दी गई प्रकृति के साथ निर्दिष्ट प्रत्यय को जोड़कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए । (केवल आठ प्रश्न)

Fill in the blanks in the following sentences by adding suffixes to the roots and words given in the brackets. (Only eight questions) *1×8=8*

(i) उत्तिष्ठत जाग्रत ___________ वरान् निबोधत । (प्र + आप् + ल्यप्)

(ii) वेदा: अस्यैव ___________ । (वन्द् + इनि)

(iii) चन्द्रगुप्त: कुसुमपुरम् ___________ इच्छति । (अव + लोक् + तुमुन्)

(iv) अशक्तै: बलिन: शत्रो: ___________ प्रपलायनम् । (कृ + तव्यत्)

(v) मठानां ___________ प्रेक्षकान् आकर्षति । (विशाल + तल्)

(vi) ___________ च दत्तं च सदैव तिष्ठति । (हु + क्त)

(vii) चारुदत्त: ___________ अस्ति । (रूप + मतुप्)

(viii) विद्यालयस्य सूचनापट्टे ___________ अस्ति । (वि + ज्ञा + क्तिन्)

(ix) गुरो: आज्ञा ___________ । (पाल् + अनीयर्)

8. अधोलिखितेषु वाक्येषु कर्तृक्रियापदयो: अन्वितिं कुरुत ।

निम्नलिखित वाक्यों में कर्ता एवं क्रिया पदों की अन्विति कीजिए ।

Write the suitable verbs according to the subject in the following sentences. *1×5=5*

(i) एते ___________ अतीव शोभन्ते । (गिरि:/गिरय:)

(ii) ___________ ते मूढधिय: पराभवम् । (व्रजन्ति/व्रजति)

(iii) अहं गेहं गत्वा ___________ । (जानीम:/जानामि)

(iv) ___________ उत्साहवर्धनं कुर्वन्तु । (यूयम्/भवन्त:)

(v) कञ्चुकी मञ्चे ___________ । (प्रविशसि/प्रविशति)

अथवा (OR)

अधोलिखितेषु वाक्येषु विशेष्यैः सह मञ्जूषायाः विशेषणपदानि योजयत ।

निम्नलिखित वाक्यों में विशेष्यों के साथ मञ्जूषा से विशेषण पदों को जोड़िए ।

Add the appropriate adjectives from the box with the qualifying nouns in the following sentences. *1×5=5*

(i) वाक् चतुर्थी च __________ ।

(ii) अहम् __________ कुसुमपुरम् अवलोकयितुम् इच्छामि ।

(iii) जीवने __________ कष्टानि आपतन्ति ।

(iv) __________ जनैः राजा तृणवद् गण्यते ।

(v) __________ पर्वतानां शोभा अतुलनीया ।

मञ्जूषा

अतिरमणीयम्, एतादृशैः, अनेकानि, सूनृता, हिमाच्छादितानाम् ।

9. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकप्रदत्तशब्दैः सह उपयुक्तां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नपञ्चकम्)

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक में दिए गए शब्दों से उपयुक्त विभक्ति का प्रयोग कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए । (केवल पाँच प्रश्न)

Fill in the blanks using appropriate case-endings with the words given in the brackets in the following sentences. (Only five questions) *1×5=5*

(i) कथं स्पर्धते __________ सह राक्षसः । (अस्मद्)

(ii) नमः __________ । (आचार्य)

(iii) अहम् __________ दूरम् आरोप्य पातितः अस्मि । (पर्वत)

(iv) अलम् __________ । (विनय)

(v) जीवने __________ विना साफल्यं न लभ्यते । (दूरदृष्टि)

(vi) न __________ अन्तरा चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते । (प्रयोजन)

खण्डः घ (SECTION D)

भाग I

(PART I)

पठितांश – अवबोधनम्

पठितांश – अवबोधन

Reading Comprehension

35 अङ्काः

10. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर उन पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following prose passage and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

कस्मिंश्चित् जलाशये अनागतविधाता प्रत्युत्पन्नमतिः यद् भविष्यश्च इति त्रयो मत्स्याः प्रतिवसन्ति स्म । अथ कदाचित् तं जलाशयं दृष्ट्वा गच्छद्भिः मत्स्यजीविभिः उक्तम् – "अहो बहुमत्स्योऽयं ह्रदः कदापि न अस्माभिः अन्वेषितः । अद्य तु आहारवृत्तिः सञ्जाता । संध्यासमयः अपि संवृत्तः । ततः प्रभातेऽत्र आगन्तव्यम्" इति निश्चयः ।

तेषां तत्कुलिशपातोपमं वचः समाकर्ण्य अनागतविधाता सर्वान् मत्स्यान् आहूय इदम् अवदत् – अहो ! श्रुतं भवद्भिः यत् मत्स्यजीविभिः अभिहितम् ? तद् रात्रावपि गम्यतां किञ्चित् निकटं सरः ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word. *$\frac{1}{2}\times 2=1$*

(i) जलाशये कति मत्स्याः प्रतिवसन्ति स्म ?

(ii) मत्स्यजीविनां वचः कीदृशम् आसीत् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)
Answer in a complete sentence. (Only one question) *$2\times 1=2$*

(i) जलाशयं दृष्ट्वा मत्स्यजीविभिः किम् उक्तम् ?

(ii) अनागतविधाता मत्स्यान् किम् अवदत् ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)
Answer as directed. (Only four questions) *$\frac{1}{2}\times 4=2$*

(i) "मत्स्यजीविभिः" इति पदाय किं विशेषणपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(ii) 'प्रातःकालः' इति पदाय किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(iii) 'अवलोक्य' इति पदाय समानार्थकपदं किं प्रयुक्तम् ?

(iv) 'अनागतविधाता' इतिकर्तृपदाय किं क्रियापदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(v) 'श्रुतं भवद्भिः' इति वाक्ये 'भवद्भिः' इति सर्वनामपदं केभ्यः प्रयुक्तम् ?

11. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।

निम्नलिखित पद्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following verse and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

लोभश्चेद् गुणेन किं पिशुनता, यद्यस्ति किं पातकैः,
सत्यं चेत्तपसा च किं शुचिमनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ।
सौजन्यं यदि किं गुणैः, सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः,
सद्विद्या यदि किं घनैरपयशो, यद्यस्ति किं मृत्युना ।।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word. $\frac{1}{2} \times 2=1$

(i) सद्विद्या अस्ति चेत् तर्हि कस्य आवश्यकता नास्ति ?

(ii) यदि मनः शुचि तदा कुत्र न गन्तव्यम् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only one question) $2 \times 1=2$

(i) मनुष्यस्य अन्यगुणापेक्षया श्रेष्ठः गुणः कः ?

(ii) सर्वाधिकं पापकर्म अत्र किं कथितम् ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)

Answer as directed. (Only four questions) $\frac{1}{2} \times 4=2$

(i) 'सुमहिमा यद्यस्ति किं मण्डनैः' अत्र क्रियापदं किम् ?

(ii) 'पापैः' इत्यस्य समानार्थकं पदं किं प्रयुक्तम् ?

(iii) 'यशः' इति पदस्य विलोमपदं किं प्रयुक्तम् ?

(iv) 'पवित्रम्' इत्यर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ?

(v) 'शुचि मनः' अत्र विशेषणपदं किम् अस्ति ?

12. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत ।

निम्नलिखित नाट्यांश को पढ़कर उस पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following drama passage and answer the questions based on them in Sanskrit. *5*

अन्यमन्यं निमन्त्रयतु भवान् । नाहं तावत् दरिद्र: । (तत: प्रविशति विदूषक:)

विदूषक: – ननु भणामि, अन्यमन्यं निमन्त्रयतु भवान् । किं भणसि – "सम्पन्नम् अशनम् अशितव्यं भविष्यतीति" भणामि, कार्यान्तरे व्यस्त: । अथवा मयापि मैत्रेयेण परस्य आमन्त्रणकानि अभिलषणीयानि । योऽहं तत्र भवत: चारुदत्तस्य गेहेऽहोरात्रम् आकण्ठम् अशित्वा दिवसान् अनयम् । अत: तस्य आवासमेव गच्छामि ।

चारुदत्त: – (दीर्घं नि:श्वस्य) भो: दारिद्र्यं खलु नाम मनस्विन: पुरुषस्य सोच्छ्वासं मरणम् ।

विदूषक: – अलम् इदानीं भवान् अतिमात्रं सन्तप्तुम् ।

दानेन विपन्नविभवस्य, बहुलपक्षचन्द्रस्य ज्योत्स्नापरिक्षय इव भवत: रमणीयोऽयं दरिद्रभाव: ।

प्रश्नाः

(अ) एकपदेन उत्तरत ।

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word. *$\frac{1}{2} \times 2 = 1$*

(i) 'अन्यमन्यं निमन्त्रयतु' इति क: कथयति ?

(ii) विदूषक: अहोरात्रम् आकण्ठम् अशित्वा कान् अनयत् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नमेकम्)

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए । (केवल एक प्रश्न)

Answer in a complete sentence. (Only one question) *$2 \times 1 = 2$*

(i) चारुदत्त: दीर्घं नि:श्वस्य किं कथयति ?

(ii) चारुदत्तस्य दरिद्रभाव: कथं रमणीय: भाति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए । (केवल चार प्रश्न)

Answer as directed. (Only four questions) *$\frac{1}{2} \times 4 = 2$*

(i) 'सम्पन्नम् अशनम्' अत्र विशेष्यपदं किमस्ति ?

(ii) 'गृहे' इति पदस्य स्थाने समानार्थकपदं किं प्रयुक्तम् ?

(iii) 'तस्य आवासमेव गच्छामि' अत्र तस्य सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ?

(iv) 'कृष्णपक्षस्य:' इति पदस्य किं विलोमपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(v) 'प्रविशति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?

13. यथानिर्देशम् प्रश्न**द्वयम्** उत्तरत ।

निर्देशानुसार **दोनों** प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

Answer **both** the questions as directed. *2+2=4*

(अ) 'दानं श्रेयस्करम् इति प्रत्ययादेव ममार्था: क्षीणा: जाता' इति वाक्यं कस्मात् ग्रन्थात् गृहीतम् ? कश्च अस्य लेखक: ?

(ब) 'आर्य ! आचार्यचाणक्यं द्रष्टुम् इच्छामि ।' इति वाक्यं क: कं प्रति कथयति ?

अथवा

(अ) 'अयमेव वासरं द्वादशसु भागेषु विभनक्ति ।' इति वाक्यं कस्मात् ग्रन्थात् गृहीतम् ? कश्च अस्य लेखक: ?

(ब) 'न निष्प्रयोजनं प्रभुभि: आहूयन्ते अधिकारिण:' इति वाक्यं क: कं प्रति कथयति ?

14. प्रत्येकम् अंशस्य प्रदत्त-भावार्थ-***त्रयात्*** शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत ।

प्रत्येक अंश के लिए दिए गए ***तीन*** भावार्थों में से शुद्ध भावार्थ का चयन करके लिखिए ।

Pick out and write the correct one out of the ***three*** explanations given for each of the following lines. *2+2=4*

(अ) "एष: भगवान् अवलम्ब: रोलम्बकदम्बस्य ।"

भावार्था:

(i) सूर्योदये कदम्बवृक्षा: पुष्पिता: जायन्ते ।

(ii) भगवान् सूर्य: प्रात: आकाशात् लम्बते ।

(iii) सूर्योदये यदा कमलानि विकसन्ति तदा तेषु रात्रौ रुद्धा: भ्रमरा: मुक्ता: भवन्ति ।

(ब) "अहं पर्वतात् दूरमारोप्य पातितोऽस्मि ।"

भावार्था:

(i) अहं पर्वतं दूरं यावत् आरुह्य पापं कृतवान् अस्मि ।

(ii) पर्वतात् पतित: अहं दूरं गच्छामि ।

(iii) प्रथमं त्वया 'भोजनाय सर्वम् अस्ति' इति कथयित्वा मम बुभुक्षाशान्ते: आशा संवर्धिता, परन्तु साम्प्रतम् 'आपणे सर्वम् अस्ति' इति कथयित्वा मम आशा भिन्ना ।

अथवा (OR)

अधोलिखितस्य पद्यस्य प्रदत्तं भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत ।

निम्नलिखित पद्य के लिए दिए गए भावार्थ को मञ्जूषा में दिए गए पदों से पूर्ण कर पुनः लिखिए ।

Complete the central idea of the given verse with the words given in the box below and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 8=4$

"सुखं हि दुःखान्यनुभूय शोभते,
यथान्धकारादिव दीपदर्शनम् ।
सुखान्तु यो याति दशां दरिद्रतां
स्थितः शरीरेण मृतः स जीवति ।।'

भावार्थः

चारुदत्तः, स्वदरिद्रताजन्यं कष्टं प्रकटयन् कथयति यत् मित्र । सुखं तु तदेव शोभते यत् (i) _________ अनुभूय लभते । यथा (ii) _________ दृष्ट्वां एव दीपस्य (iii) _________ हर्षदं भवति । यः जनः (iv) _________ अनुभूय पश्चात् (v) _________ याति, तस्य (vi) _________ कष्टं तु असह्यम् एव भवति । वस्तुतः सः (vii) _________ स्थितः अपि मृतः इव (viii) _________ ।

मञ्जूषा

अन्धकारम्, दरिद्रताम्, दुःखानि, दुःखम्, जीवति, दर्शनम्, निर्धनतायाः, शरीरेण

15. अधोलिखितस्य श्लोक**द्वयस्य** प्रदत्तान्वये मञ्जूषातः पदैः रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा अन्वयं पुनः लिखत ।

निम्नलिखित **दो** श्लोकों के दिए गए अन्वयों में मञ्जूषा के पदों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कर अन्वय को पुनः लिखिए ।

The prose-order-renderings of the following **two** verses have been given below. Fill in the blanks from the words given in the box and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 8=4$

(अ) **पद्यम्**

स किंसखा साधु न शास्ति योऽधिपम्,
हितान्न संश्रृणुते स किं प्रभुः ।
सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिम्,
नृपेष्वमात्येषु च सर्वसम्पदः ।।

अन्वयः

यः (i) _______ साधु न शास्ति, सः किंसखा, यः हितात् न संश्रृणुते सः (ii) _______ । नृपेषु (iii) _______ च अनुकूलेषु हि (iv) ______ सदा रतिं कुर्वते ।

(ब) **पद्यम्**

विद्यमाना गति: येषामन्यत्रापि सुखावहा ।
ते न पश्यन्ति विद्वांसो देहभङ्गं कुलक्षयम् ।।

अन्वय:

येषाम् (i) _________ विद्यमाना (ii) _________ अपि गति: (विद्यते), ते विद्वांस: (iii) _________ कुलक्षयं न (iv) _________ ।

मञ्जूषा

अमात्येषु, अधिपम्, किंप्रभु:, अन्यत्र, सर्वसम्पद:, पश्यन्ति, सुखावहा, देहभङ्गम् ।

16. अधोलिखितानां 'क' स्तम्भस्य वाक्यांशानां 'ख' स्तम्भस्य वाक्यांशै: सह सार्थकसम्मेलनं कृत्वा वाक्यानि पुन: लिखत ।

निम्नलिखित 'क' स्तम्भ के वाक्यांशों को 'ख' स्तम्भ के वाक्यांशों के साथ सार्थक मिलान करके वाक्यों को पुन: लिखिए ।

Match the following sentences of column 'क' with the suitable sentences of column 'ख' and rewrite the same. *1×4=4*

	'क'		'ख'
(अ)	सत्यमेव जयति नानृतम्	(i)	हुतं च दत्तं च सदैव तिष्ठति ।
(ब)	अरक्षितं तिष्ठति दैवरक्षितम्	(ii)	सत्येन पन्था विततो देवयान: ।
(स)	जलं जलस्थानगतं च शुष्यति	(iii)	यथान्धकारादिव दीपदर्शनम् ।
(द)	सुखं हि दु:खान्यनुभूय शोभते	(iv)	सुरक्षितं दैवहतं विनश्यति ।

17. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुसारम् सार्थकम् अर्थं चित्वा लिखत ।
(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित शब्दों के प्रसंगानुसार सार्थक अर्थ चुनकर लिखिए ।
(केवल चार प्रश्न)

Select and write the appropriate meanings of the underlined words in the following sentences according to the context. (Only four questions) *1×4=4*

(अ) उत्तिष्ठत जागृत प्राप्य <u>वरान्</u> निबोधत ।

(i) श्रेष्ठ ब्रह्मज्ञानिन जनान्

(ii) वरदानानि

(iii) श्रेष्ठगुणान्

(ब) प्रेयान् पुण्डरीक-पटलस्य ।

(i) पीतपुष्पसमूहस्य

(ii) आम्रसमूहस्य

(iii) श्वेतकमलसमूहस्य

(स) सदानुकूलेषु हि कुर्वते रतिम् ।

(i) कामदेवपत्नीम्

(ii) अनुरागम्

(iii) मतिम्

(द) इदानीम् एषा गोष्ठी समाप्तिं याति ।

(i) गोशाला

(ii) वार्ता

(iii) सभा

(य) दानं श्रेयस्करम् इति प्रत्ययात् एव ममार्थाः क्षीणाः जाताः ।

(i) विश्वासात्

(ii) ज्ञानात्

(iii) कारणात्

खण्डः घ (SECTION D)

भाग II

(PART II)

सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः

सामान्य संस्कृत साहित्य परिचय

General Introduction to Sanskrit Literature

10 अङ्काः

18. (अ) अधोलिखितेषु कस्यापि ***एकस्य*** कवेः संक्षिप्तः परिचयः संस्कृतेन लेखनीयः ।
निम्नलिखित में से किसी ***एक*** कवि का संक्षिप्त परिचय संस्कृत में लिखिए ।
Write a brief note on any ***one*** poet of the following in Sanskrit. *5*

भारविः, भर्तृहरिः, भासः ।

अथवा (OR)

अधोलिखितेषु वाक्येषु मञ्जूषापदसाहाय्येन रिक्तस्थानानि पूरयित्वा तानि पुन: लिखत ।

निम्नलिखित वाक्यों में मञ्जूषा के पदों की सहायता से रिक्त स्थानों की पूर्ति करके उन्हें पुन: लिखिए ।

Fill in the blanks in the following, using the words from the box and rewrite the same. $\frac{1}{2} \times 10=5$

(i) छन्दोमुक्तरचना __________ कथ्यते ।

(ii) पद्यसाहित्यस्य भेदद्वयं महाकाव्यम् __________ च ।

(iii) अभिनय: __________ प्रधानं तत्त्वम् अस्ति ।

(iv) छन्दोयुक्तरचना __________ कथ्यते ।

(v) गद्यं कवीनां __________ वदन्ति ।

(vi) बाणभट्ट: __________ लिखितवान् ।

(vii) गद्यपद्यमयं काव्यम् __________ इति कथ्यते ।

(viii) अभिज्ञानशाकुन्तलम् __________ लिखितम् ।

(ix) विदूषक नाटके __________ जनयति ।

(x) हितोपदेशस्य रचयिता __________ अस्ति ।

मञ्जूषा

नाटकस्य, गद्यम्, खण्डकाव्यम्, निकषम्, कादम्बरीम्, नारायणपण्डित:, हास्यरसम्, पद्यम्, कालिदासेन, चम्पू: ।

(ब) संस्कृतनाटकानाम् **अथवा** गीतिकाव्यस्य का: **पञ्च**विशेषता: संस्कृतेन लिखत ।

संस्कृत नाटकों की **अथवा** गीतिकाव्य की किन्हीं **पाँच** विशेषताओं को संस्कृत में लिखिए ।

Write any **five** characteristics of Sanskrit Drama **or** 'गीतिकाव्य' in Sanskrit. *5*